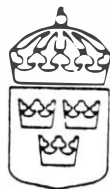

Motion till riksdagen

1989/90:Jo56

av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

med anledning av prop.1989/90:146
om livsmedelspolitiken

Mot.
1989/90
Jo56

Sammanfattning

Jordbruket i Sverige är liksom i de flesta industriländer kraftigt reglerat. Bl.a. medverkar staten vid prissättning och lämnar avsättningsgarantier. Efter hand har nackdelarna med regleringsekonomi blivit alltmer uppenbara. Marknadssignaler når inte producenterna, intensiteten försämrar miljön och den förlustbringande överproduktionen ökar. Folkpartiet har länge förordat en marknadsanpassning av jordbruket. Sedan nackdelarna uppmärksammats internationellt – främst inom GATT där förhandlingar nu pågår om samordnade neddragningar av stöd och handelshinder – föreligger nu politisk enighet om att lägga om jordbrukspolitiken.

Enigheten manifesterades i den livsmedelspolitiska arbetsgruppen (LAG) där man från alla riksdagspartier förordade en inhemsk avreglering med bevarat gränsskydd intill dess detta avvecklats internationellt. Efter det att LAG-rapporten remissbehandlats har samtal förts mellan företrädare för regeringen och riksdagspartierna för att om möjligt nå enighet även om de grundläggande åtgärder som avregleringen långsiktigt och kortsiktigt bör kombineras med för att omställningen skall kunna bli socialt acceptabel för lantbrukarna. Under samtalen har betydande enighet uppnåtts.

Den nya jordbrukspolitiken kommer att inledas den 1 juli 1991 med en femårig omställning varunder särskilda åtgärder vidtages för att snabbt eliminera nuvarande stora överskott på spannmål och mjölk.

I denna partimotion redovisar vi folkpartiets syn på jordbruket och kommenterar proposition 1989/90:146. För att medverka till en bred enighet om den nya politiken avstår vi från att ställa yrkande om generell arealsättning. Men vi redovisar fördelarna och räknar med ökat intresse från lantbrukarnas sida som på sikt kan leda fram till en riksdagsmajoritet för förslaget.

På några övriga områden som ej berörts vid samtalen har vi en annan uppfattning än regeringen. Det gäller bl.a. de uteblivna förhandlingarna om budgetåret 1990/91, behovet av ett system under omställningstiden för att upprätthålla utbytesimport/export av jordbruksprodukter och förslaget att minska oljeväxtarealen.

Enligt folkpartiets uppfattning kommer en stor del av den spannmålsareal som frigörs att kunna tas i anspråk för olika former av energiproduktion. En avreglering och marknadsanpassning under samhällsansvar kommer att

frigöra lantbrukare som företagare och ge konsumenter ökade möjligheter att påverka produktionen. Svenskt jordbruk kommer härigenom att stå bättre rustat att möta den internationella konkurrens som de pågående GATT-samtalen förväntas leda fram till.

Mot. 1989/90

Jo56

1. Om nuvarande regleringsekonomi

Jordbruket skiljer sig från annat småföretagande bl.a. genom att staten reglerar näringen kraftigt. Redan i slutet av 1800-talet införde Sverige i likhet med många andra länder under industriell utveckling ett gränsskydd på jordbruksprodukter av beredskapsskäl.

Under den ekonomiska krisen på 1930-talet beslöt riksdagen att staten skulle medverka vid prissättningen av flertalet produkter och ta ansvar för avsättningen. Därmed hade den reglering av jordbruket inletts som sedan har byggts på för varje decennium. I dag har vi ett stort komplex av regleringar som det är svårt att blicka igenom.

Regleringarna har låst lantbrukarna till ensidiga produktionsmönster. Den administrativa prissättningen och avsättningsgarantin har bl.a. lett till ökande användning av handelsgödsel och växtskyddsmedel som åstadkommit ett allt större spannmålsöverskott och belastning på miljön i form av läckage av kemikalier till grundvatten och vattendrag. För att dämpa dessa stimulanser till ökad produktion har staten sökt att med andra regleringar dämpa produktionen. Exempel på sådana regleringar är avgifter på handelsgödsel och växtskyddsmedel, trädesprogram, tvåprissystem för mjölk och olika former av avgångsvederlag till lantbrukare som upphört med viss produktion.

För en stor del av produktionen har regleringarna även omfattat insamlings- och förädlingsledet genom att det administrativa priset avsett bearbetade produkter. Det har gjort marknadsbilden än mer komplicerad och lett till att stöd avsett för bonden inte nått fram.

Normalt arbetar producenter på en fungerande marknad där konsumenternas preferenser avgör vad som kommer att produceras. Lantbrukarna har arbetat mot ett system av regleringar. Signalerna från konsumenterna har haft svårt att tränga igenom.

Det fanns säkert goda skäl från statens sida att under den ekonomiska krisen på 1930-talet stödja jordbruket, som då sysselsatte huvuddelen av befolkningen, genom att införa administrativ prissättning och garanterad avsättning. Men allt eftersom åren gått och nya regleringar tillkommit har nackdelarna ökat, främst genom en tilltagande överproduktion.

Fram till 1985 var exportkostnaderna för överskotten hanterbara men sedan dess har de uppgått till ca 3 miljarder kronor/år. Enligt riksdagsbeslut från våren 1985 har näringen kollektivt fått betala huvuddelen härav. Det är endast för spannmålsöverskotten som staten tagit ett ekonomiskt delansvar.

2. Folkpartiets syn på jordbruket

Folkpartiet vill värna om ett livskraftigt svenskt jordbruk, dels därför att det producerar livsmedel för vilka vi kan påverka kvalitet och produktionsmeto-

der, dels därför att det tillför samhället en rad andra nyttigheter utöver att producera livsmedel. Jordbruket har stor betydelse bl.a. för vår beredskap, för miljövard och regionalpolitik, turism och friluftsliv.

Men folkpartiet värnar också om marknadsekonomi och fri företagsamhet därför att den frigör och utvecklar enskilda människors skapande förmåga och bidrar till en god hushållning med resurser.

Vidare värnar folkpartiet om en fri handel mellan länder därför att den ökar välfärden och avspänningen.

Det redovisade synsättet har fått folkpartiet att arbeta för en förändrad jordbrukspolitik. Sedan 1986 har folkpartiet krävt en ny jordbruksutredning och sedan tre år tillbaka har partiet konkretiserat sitt förslag till förändringar i följande punkter:

- bibehållit gränsskydd intill dess detta kan trappas ned och avskaffas genom samordnade internationella åtgärder
- avskaffande av prisregleringslagen och frisläppande av prisbildningen inom landet för alla produkter
- införande av en arealersättning, dvs. en generell betalning för landskapsvård, beredskap m.m. till brukarna av landets ca 3 miljoner hektar åker-, ängs- och betesmark.

3. Internationella krav på förändring

Folkpartiets krav på en omläggning av jordbrukspolitiken har fått andra partiers stöd sedan olika internationella organ påvisat nackdelarna med den regleringspolitik som förekommer i de flesta industriländer.

Under senare hälften av 1980-talet har jordbruket ägnats stor uppmärksamhet inom OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) som är en samarbetsorganisation för världens ledande industrinationer. I den text som antogs på 1987 års OECD-möte konstaterades det att jordbrukspolitiken i många länder förhindrat att marknadens signaler nått odlarna, med påföljd att utbudet kraftigt överstiger efterfrågan. Utgifterna för jordbrukspolitiken har blivit betungande för statsbudgetarna, konsumenterna och samhällsekonomin. Stödpolitiken har snedvridit konkurrensen på världsmarknaden till skada för många u-länder. Detta skapar i sin tur problem som sträcker sig utöver handeln med jordbruksprodukter. OECD-ministrarna enades om att förbättra användningen av resurser inom jordbruket genom ökad marknadsanpassning. Det skall dock ske under hänsyn till livsmedelsberedskap, miljö och sysselsättning. Det bör noteras att OECD-överenskommelser har karaktären av rekommendationer och riktlinjer.

OECD har använt sig av en speciell metod att mäta jordbruksstödet i producentstödsekvivalenter (PSE-tal). Olika sorters stöd som jordbruket får genom offentliga ingripanden, vare sig det är fråga om direkta eller indirekta stöd över budgeten eller stöd över konsumentpriserna med gränsskyddets hjälp, räknas samman. I det senare fallet jämför man det inhemska priset med världsmarknadspriset. De sammanlagda stödlens andel av den betalning bönderna erhåller utgör PSE-talet.

Inom FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation FAO (Food and Agriculture Organization) har man i en rapport 1988 redovisat jordbrukets miljö-

påverkan och lämnat förslag till åtgärder. Vikten av en integration av jordbruks- och miljöpolitik framhålls liksom att det är till stor fördel för miljön med en övergång från prisstöd för produktionen till arealstöd. Enligt FAO bör alla jordbrukspolitiska beslut föregås av miljökonsekvensbeskrivningar.

Det viktigaste internationella arbetet på jordbrukets område pågår dock inom GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) som är en frihandelsorganisation med närmare 100 länder anslutna. 1986 inledde GATT en ny omgång förhandlingar, döpt till Uruguayrundan eftersom beslutet att inleda arbetet fattades i Punta del Este. Rundan har kommit till mot bakgrund av ett försämrat handelspolitiskt klimat, där inte minst skärpta konflikter inom handeln med jordbruksprodukter fått frihandelns regler i gungning. Anledningen till de skärpta konflikterna när det gäller livsmedel är den tilltagande överproduktionen i den industrialiserade världen med åtföljande sänkta världsmarknadspriser. Dessutom har tidigare rundor inte lett till något påtagligt resultat när det gäller frihandel för jordbruksprodukter. Det har framför allt berott på att de flesta länder av beredskapsskäl önskat stödja det egna jordbruket.

Pågående förhandlingar syftar till att GATT-reglera alla åtgärder i de olika ländernas jordbrukspolitik som påverkar importtillträde och exportkonkurrens. USA, som är pådrivande i förhandlingarna, vill att man under en tioårsperiod skall avskaffa alla produktions- och exportsubventioner samt alla import hinder. De enda undantagen skall utgöras av biståndsprogram och sådant stöd som inte påverkar produktion eller handel, t.ex. direkt inkomst- eller arealstöd. Den s.k. Cairns-gruppen bestående av i- och u-länder med effektiva jordbruk, inriktade på export, såsom Kanada, Australien, Nya Zeeland och Argentina, stöder i huvudsak USA. Från EG och de nordiska länderna har man förklarat, att man utan i förväg preciserade bindningar är beredd att förhandla om samordnade förändringar och neddragningar av stödnivåer.

I april 1989 träffades ett första GATT-avtal på jordbrukets område som innebar att de olika länderna förband sig att frysa stödnivån under 1989 och att minska den under 1990. Under 1990 skall man vidare vara klar med ett avtal som reglerar den långsiktiga neddragningen av stöd och handelshinder. Det finns stor anledning att räkna med att jordbruket befinner sig i internationell konkurrens vid sekelskiftet. GATT-avtalet från 1989 har påverkat vår nuvarande jordbrukspolitik på så sätt att kostnadskompensationen inte som tidigare tilläts öka producentpriserna under 1989 och 1990 utan i stället betalas ut som ett direkt stöd till lantbrukarna.

4. Den livsmedelspolitiska arbetsgruppen

I oktober 1988 tillsatte regeringen en livsmedelspolitisk arbetsgrupp (LAG) med uppgift att utvärdera i vad mån de jordbrukspolitiska målen som riksdagen våren 1985 beslutade om hade uppfyllts, och utifrån denna utvärdering och i linje med pågående GATT-förhandlingar lämna förslag till en ny jordbrukspolitik.

LAG har inte haft status av en parlamentarisk utredning. Oppositionspartierna har haft en företrädare var i arbetsgruppen. De har kunnat påverka

rapportens innehåll, men i den mån som skilda uppfattningar förelegat återfinns regeringsföreträdarnas i rapporten och övrigas i särskilda yttranden. LAG har haft en begränsad tillgång till tid och experter, varför det har funnits stor anledning att noga studera remissvaren. Rapporten avlämnades i oktober 1989 och remisstiden gick ut i februari 1990.

I 1985 års livsmedelspolitiska beslut band sig riksdagen vid en inriktning av jordbrukspolitiken som förutom ett övergripande effektivitetskrav sammanfattades i fem mål:

- *beredskapsmålet*; att trygga vårt lands försörjning av livsmedel i fredstid och under avspärning och krig,
- *konsumentmålet*; konsumenterna skall ha tillgång till livsmedel av god kvalitet till rimliga priser,
- *inkomstmålet*; jordbrukarna skall få en med jämförbara grupper likvärdig standard,
- *det regionalpolitiska målet*; att främja en god regional balans med jordbruk i alla delar av landet,
- *miljömålet*; jordbruket måste anpassas till kraven på en god miljö och behovet av en långsiktig och planerad hushållning med våra naturresurser.

Dessa mål har statsmakten i allt väsentligt försökt att uppfylla med hjälp av ett enda medel, prisstödet, vilket verkställts med hjälp av gränsskydd, reglerade priser, avsättningsgarantier och exportfinansiering. I LAG:s rapport påvisas att målen inte kunnat uppfyllas på ett rimligt sätt. Den främsta anledningen härtill är just att vi med hjälp av ett enda medel sökt uppfylla fem mål.

I LAG-rapporten föreslås en sammanhållen formulering för målen för den framtida livsmedelspolitiken. Texten i propositionen – som återges nedan – är något justerad för att starkare lyfta fram miljömålet:

Ett övergripande mål är att livsmedelspolitiken skall stå i överensstämmelse med de allmänna ekonomiska målsättningarna om en god hushållning med samhällets totala resurser. Livsmedlen skall uppfylla livsmedelslagstiftningens hygien- och renlighetskrav. Samtidigt bör den förda politiken bidra till en väl sammansatt kost och därmed till en bättre folkhälsa.

Prisutvecklingen på livsmedel skall vara rimlig i förhållande till prisutvecklingen på övriga varor och tjänster. Konsumenternas val skall styra produktionen. Konsumenterna skall ges goda möjligheter att välja mellan livsmedel av olika slag, där skillnaderna kan avse exempelvis smak, ursprung, produktionsätt eller förädlingsgrad. Livsmedelsberedskapen skall grundas på de fredstida resurserna inom livsmedelssektorn och dess förmåga till anpassning, kompletterad med särskilda beredskapsåtgärder. Målet är att trygga landets livsmedelsförsörjning under kriser och i krig. Vid val av markanvändning och brukningsmetoder måste hänsyn tas till kraven på en god miljö och långsiktig hushållning med naturresurserna. Miljömålet skall vara att slå vakt om ett rikt och varierat odlingslandskap och att minimera jordbrukets miljöbelastning. Att producenterna får en skälig ersättning för varor och tjänster är en förutsättning för att övriga mål skall kunna förverkligas. Livsmedelspolitiken bör bidra till regional utjämning av sysselsättning och välfärd.

När det gäller den mer påtagliga omläggningen av vår jordbrukspolitik har det rätt politisk enighet i LAG om att med bibehållet gränsskydd – som inte

förändras på annat sätt än genom samordnade internationella åtgärder – företa en inhemsk avreglering och marknadsanpassning av jordbruket. Hur långt avregleringen kan gå och vilka långsiktiga och kortsiktiga åtgärder den bör kombineras med för att motsvara kravet på en socialt acceptabel omställning, har det dock rått olika uppfattningar om.

Från folkpartiets sida har vi fört fram vårt tidigare nämnda förslag att en avreglering bör kombineras med en generell arealersättning. Eftersom vi är övertygade om fördelarna med ett sådant system, men ännu inte lyckats övertyga andra i tillräcklig omfattning, vill vi även i denna motion ange motiven till vårt förslag.

5. En generell arealersättning

Folkpartiet står bakom den centrala utgångspunkten för den nya jordbrukspolitiken som LAG redovisar att lantbrukarna i fortsättningen endast skall ha betalt för *efterfrågade* varor och tjänster. Men som vi tidigare framhållit tillför jordbruket samhället en rad nyttigheter utöver att producera livsmedel. För närvarande betalar vi inte särskilt för dessa tjänster utan ersättningen är "inbakad" i priserna på jordbruksprodukterna. Det ligger dock ett värde i att söka identifiera och kostnadsberäkna det som ryms i vår allmänna välfärd och att – där detta är möjligt – i särskild ordning betala för nyttigheten. Vid en övergång från administrativ prissättning med statlig medverkan till i första skedet fri prisbildning på inhemsk marknad och därefter på den internationella, syns detta motiv än starkare. Den förändrade jordbrukspolitiken kommer att påverka produktionen och därmed även sekundära nyttigheter.

Det kan vara svårt att beräkna det värde jordbruket har för beredskap och regionalpolitiska strävanden. Men på ett annat område kan jämförelser ge vägledning. Vårt öppna landskap och allemansrätten har stor betydelse för det rörliga friluftslivet och för turismen. Turismen är en ökande näring och numera på många orter av avgörande betydelse för de arbetstillfällen som håller bygden levande. Den drar in över 13 miljarder kronor/år i utländsk valuta. Det är svårt att tänka sig turism i nuvarande eller ökande omfattning utan den landskapsvårdande insats som bönderna gör.

Staten och kommunerna betalar årligen mellan 2 och 3 miljarder kronor för att hålla parker och grönytor i våra tätorter. Om bönderna ersätts med 1 000 kr./ha och är – som Lars Drake vid SLU genom en enkät visat att en majoritet av svenska folket tycker är rimligt – kommer kostnaden att uppgå till ca 3 miljarder kronor/år.

5.1 Villkor för en generell arealersättning

Vi har föreslagit att all åkermark utanför stödområdet skall omfattas av den generella arealersättningen. Statens jordbruksnämnd borde få i uppdrag att utreda om även åkermark inom stödområdet borde omfattas eller om motsvarande kompensation skall byggas in i prisstödet. Vidare skulle enligt förslaget den naturvårdsmark som redovisas i särskilda kommuninventeringar ingå.

Vi anser att det för arealersättning borde ställas krav på en kvalificerad

animalie- eller vegetabilieproduktion enligt lantbruksverkets föreskrifter eller, beträffande naturvårdsmarken, att den hävdas på det sätt naturvårdsmyndighet föreskrivit.

Vi har föreslagit en generell ersättning på 1 000 kr./ha och år, i speciella fall en högre ersättning för naturvårdsmark.

Mot. 1989/90
Jo56

5.2 Fördelar med en generell arealersättning

En påtaglig fördel med arealersättning är att den betalas ut direkt till lantbrukarna.

Om arealersättning införs det sista året med administrativ prissättning kan den både kompensera jordbruket för kostnadsutvecklingen på ett sätt som inte strider mot GATT-avtalet från april 1989 och bidra till sänkta producentpriser. En arealersättning medverkar då till att livsmedelspriserna blir lägre. Sänkta priser på spannmål kan innebära miljöfördelar. Det blir inte lika lönsamt att med höga insatser av handelsgödsel producera på marginalen.

En arealersättning underlättar omställning till annan produktion. Vi kommer under omställningstiden att temporärt behöva införa ett särskilt program för att snabbt reducera det stora spannmålsöverskottet. Men i och med att vi går över till ett marknadsanpassat jordbruk så kommer det ständigt att uppstå behov av förändrad produktion. Genom arealersättning ökar möjligheterna t.ex. för energi- och fibergrödor, extensiv betesbaserad kött- och ullproduktion samt för s.k. naturenlig odling utan kemikalier.

Vidare har en generell arealersättning stora regionalpolitiska fördelar. Eftersom landskapsvården kostar lika mycket – och är minst lika värdefull – i skogs- och mellanbygd som i slättlandskapet så bör ersättningen vara enhetlig.

En generell arealersättning är lätt att administrera. Data om enskilda gårdar och skiften finns lagrade hos SCB för skördeskadestycket. Det blir inte svarare för lantbruksverket att administrera och kontrollera ett system med generell arealersättning än de trädesprogram vi haft under senare år.

I samband med att prisbildningen släpps fri kommer producentpriserna att fluktuera kraftigt beroende på tillgång och efterfrågan. Eftersom jordbrukets produktionsstider sällan understiger ett år kan det ställa till stora problem. I detta sammanhang kommer en arealersättning att utgöra en stabiliserande faktor. I samband med en avreglering förväntas markpriserna sjunka. Arealersättningen kan i det sammanhanget utgöra en positiv tillbakahållande kraft. Har staten under mer än ett halvt sekel reglerat jordbruket är det rimligt att man medverkar till att de som har anpassat sig till systemet besparas kapitalförluster.

6. Remissvar och samtal över partigränser

Med anledning av den korta tid som stått till LAG:s förfogande och de genomgripande förändringar som föreslås har det funnits särskild anledning att noga studera remissvaren.

En stor majoritet av remissinstanserna är positiv till att vi med bibehållet gränsskydd avreglerar jordbruket. Ett flertal framhåller att jordbruket måste få en längre omställningstid och att kraftigare åtgärder måste sättas in för att snabbt reducera de stora överskotten på spannmål och mjölk.

LRF har redovisat konsekvensanalyser av LAG-förslaget med för svenskt jordbruk mycket dystra prognoser. I ett eget förslag till omställning av jordbrukspolitiken samtycker LRF till avreglering men önskar bl. a. behålla delar av spannmåls- och mjölkregleringen och få en omställningstid av 10 år.

Efter remisstidens utgång har samtal om den nya jordbrukspolitiken pågått mellan företrädare för jordbruksdepartementet och alla riksdagspartierna. Motivet härtill har varit en strävan att få en så bred majoritet som möjligt att ställa sig bakom ett riksdagsbeslut om en ny jordbrukspolitik. Efter som jordbruk är en långsiktig verksamhet bör riksdagsbeslutet innebära så fasta regler att lantbrukarna kan räkna med att de inte kommer att förändras efter val som ändrar majoriteten i riksdagen.

Det har vid samtalen förelegat politisk enighet om följande övergripande riktlinjer för den nya politiken:

1. Vi bör inleda omläggningen av jordbrukspolitiken den 1 juli 1991. För det budgetår – 1990/1991 – som "hamnar mellan" det jordbrukspolitiska femårsbeslutet 1985 och det nya bör så långt det är möjligt en anpassning mot den nya jordbrukspolitiken ske.

2. Omställningstiden bör bli fem år. De medel i form av avgifter på handelsgödsel och växtskyddsmedel, förmalningsavgifter, fettvaruavgifter, införselavgifter m.m. – sammantaget 2.5–3 miljarder kronor per år – som hittills använts för att finansiera exporten av överskottsproduktionen, bör i allt väsentligt få användas för att finansiera omställningsåtgärderna.

3. För att omläggningen skall kunna ske under socialt acceptabla former är det viktigt att de stora överskott som vi i dag har på spannmål och mjölk genom särskilda åtgärder snabbt kan elimineras.

7. Proposition 1989/90:146 om livsmedelspolitiken

Den jordbruksproposition som regeringen överlämnat till riksdagen bygger i väsentliga delar på LAG-rapporten och de riktlinjer som blev resultatet av samtalen med övriga partier efter genomgång av remissvaren.

Vi kommer i det följande att kommentera olika delar av propositionen och redovisa folkpartiets syn.

7.1 Ett marknadsanpassat jordbruk

Den grundläggande förändringen av jordbrukspolitiken som regeringen föreslår följer ett mångårigt folkpartiförslag: att med bibehållet gränsskydd – som förändras i den takt GATT kommer att föreskriva – minska regleringarna och anpassa jordbruket till den svenska marknaden.

Av ett hundratal remissinstanser är det två, de konkurrensvårdande myndigheterna NO och SPK, som förordar att Sverige ensidigt avvecklar sitt gränsskydd. Debatten om gränsskyddet var intensivare inför 1985 års jordbrukspolitiska beslut, då Olof Bolin, SLU m.fl. genom boken Makten över maten startade den. Inför det beslut som riksdagen nu skall fatta har Bolins medförfattare Ingemar Haraldsson i en uppsats (Timbro, november 1989)

betitlad Att bryta samhällskontraktet med den individuella bonden föreslår att gränsskyddet avvecklas samtidigt som jordbrukarna under en tjuvårperiod kompenseras med drygt 60 miljarder kronor.

Vi skall återkomma till Haraldssons tes att det föreligger ett tyst samhällskontrakt mellan staten och lantbrukarna efter en mer än halvseklång reglering av näringen. Men vi kan konstatera att varken han eller de konkurrensvärddande myndigheterna kunnat framlägga några övertygande argument för att vi nu ensidigt även skulle avveckla vårt gränsskydd.

De dumpade världsmarknadspriserna ligger på en nivå – i regel högst 50% av de svenska – som endast skulle tillåta en viss specialproduktion att överleva om gränserna öppnades. Det skulle innebära att huvuddelen av vårt öppna landskap skulle skogsplanteras och att landsbygden avfolkades än mer.

Lars Drake vid SLU har i en undersökning visat att en stor majoritet av det svenska folket vill ha ett öppet landskap i ungefär den omfattning vi har i dag, och att man vidare anser att staten om landskapet är hotat bör ersätta bönderna för landskapsvärden i särskild ordning.

Målet för de förhandlingar som nu förs inom GATT är som tidigare redovisats att i internationell ordning sänka och avveckla stöd och handelshinder. Lyckas man härmed kommer världsmarknadspriserna i större omfattning att återspegla faktiska produktionskostnader. Jämförande studier har visat att svenskt jordbruk bör ha möjlighet att klara konkurrensen med EG-jordbruket. Därför bör vi följa den internationella avvecklingen av gränsskyddet.

Det råder politisk enighet om att inleda den inhemska avregleringen den 1 juli 1991. Med hänsyn till jordbrukets långa produktionstider innebär det en mycket kort förberedelsestid. Viss produktion som är färdig först efter den 1 juli 1991 har redan påbörjats. Att nämnda datum trots detta har valts sammanhänger med de stora förluster som överproduktionen ger upphov till.

Vi kommer längre fram att redovisa övergångsåtgärder som bedömts nödvändiga för att omställningen skall kunna ske under socialt acceptabla former. Men vi vill i detta sammanhang understryka vikten av att avregleringen upplevs som *definitiv* av alla som påverkas av förändringarna. Utöver avveckling av den statliga medverkan vid prissättning och statligt avsättningsansvar är det viktigt att de sju halvstatliga regleringsföreningarna avvecklas den 1 juli 1991. Statens jordbruksnämnd får ta över de uppgifter som föreningarna haft och som skall finnas kvar under omställningstiden.

Som framhålls i propositionen kommer den inhemska avregleringen att ha stor betydelse för *konsumenterna*. Det blir deras val som kommer att styra produktionen i stället för statliga regleringar. Det är genom information och utbildning som konsumtionen skall styras mot livsmedel som är fullgoda från kost- och näringssynpunkt och inte genom avgifter eller subventioner. Men på flera områden kommer avregleringen i sig att styra mot livsmedel som har fördelar ur kostsynpunkt. Animaliska fettvaror såsom smör kommer inte längre att subventioneras. Inte heller kommer prisskillnaden för olika fetthalter i mjölken att vara större för producenterna än för konsumenterna.

Under de senaste två decennierna har livsmedelspriserna i Sverige stigit snabbare än konsumentprisindex (KPI), och den reala prisökningen på livsmedel har varit högre hos oss än genomsnittet hos övriga OECD-länder. Det

har varit svårt att ge någon annan förklaring till detta än att det sammanhänger med de i Sverige två gånger arligen återkommande prisförhandlingarna för livsmedel. I samband med dessa har handelsleden passat på att justera sina marginaler. Avreglering och ökad konkurrens kommer på sikt att ge konsumenterna billigare livsmedel.

Mångfalden i varuutbudet kommer att öka och nya vägar från producent till konsument att uppstå när regleringar inte längre binder lantbrukarna till ensidiga produktionsmönster.

En anpassning av jordbruksproduktionen till den svenska marknaden kommer vidare att ha stor betydelse för miljön. När det gäller läckage av framför allt kväve till våra vatten så är den störst när marken i samband med spannmålsodling ligger bar. Överproduktionen av spannmål kommer successivt att bytas ut mot skogsplantering och energiodling där växtlighet ständigt tar upp kväve.

Riksdagen beslutade 1988 om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket. B.l.a. skall åtgärder vidtagas som syftar till att reducera växtnärläckaget till hälften före år 2000. Lantbruksstyrelsen har nyligen redovisat ett förslag till uppföljning av nämnda riksdagsbeslut med ytterligare åtgärder för att minska jordbrukets miljöpåverkan. Förslagen skall remissbehandlas och föreläggas riksdagen nästa år.

Det är också viktigt att odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden bevaras. Ett rikt och varierat odlingslandskap är av stor betydelse för flora, fauna och den genetiska mångfalden. En utredning pågår för närvarande om förändringar av naturvårdslagen som enligt folkpartiets mening bör leda fram till ett förstärkt skydd för vissa restbiotoper och till anläggning av skydds zoner utmed vattendrag.

Regeringen föreslår i propositionen ett nytt anslag för landskapsvärden som har likheter med nuvarande s.k. NOLA-stöd men som är av betydligt större omfattning. För budgetåret 1990/91 föreslås 100 milj.kr., 1991/92 200 milj.kr. och 1992/93 250 milj.kr., varefter anslaget storlek i fortsättningen skall bedömas utifrån vunna erfarenheter. Regeringen skall efter förslag från naturvårdsverket fördela anslaget på landets länsstyrelser. Dessa skall sedan via anbuds förfaranden och kontraktsbindning säkra intressanta natur- och kulturvårdsmarker. Utbyggt räknar man med att 200 000–300 000 ha på detta sätt skall kunna bevaras.

Vi tycker att syftet med stödet är vällovligt men anser att resultatet ur natur- och kultursynpunkt hade blivit mycket bättre om folkpartiets förslag till generell arealersättning valts. Dessutom skulle de administrativa insatserna ha blivit mycket lägre. Det förefaller närmast vara en omöjlig byråkratisk uppgift för länsstyrelserna att mellan likvärda marker fördela ett stöd, som för den enskilde bonden kan vara helt avgörande för om han kan fortsätta sin verksamhet eller ej.

I propositionen framhålls att stödet även kommer att bli av stor betydelse för regionalpolitiken. Men då skall man ha i minnet att av landets 2,9 milj. ha åkermark återfinns 2,1 i mellanbygd och skogsbygd. Högst var sjunde hektar får alltså del av naturvårdsstödet medan all mark skulle få del av folkpartiets arealersättning. Lars Jonasson vid SLU har i en rapport från november 1989 om intern avreglering och arealersättning påvisat att utan arealer-

sättning kommer mjölkproduktionen på sikt att upphöra i skogs- och mellanbygd och "vandra ut på slätterna". Med en arealersättning bevaras mjölkproduktionen i glesbygden och vidare kan ca 100 000 ha tas i anspråk för extensiv betesbaserad kött djursproduktion. Detta är mycket värdefullt eftersom mjölkproduktionen måste minskas med ca 10% för att anpassas till efterfrågan.

Invändningen från socialdemokraterna i LAG mot en generell arealersättning var "att det är onödigt att lämna stöd till mark som ändå kommer att brukas". Som vi tidigare redovisat betraktar vi från folkpartiet arealersättning som en betalning för beredskap, landskapsvård m.m. som hittills varit inkluderad i producentpriserna. Man skulle, som vi tidigare påvisat, uppnå stora fördelar med att bryta ut denna ersättning ur livsmedelspriserna. Om man använde sig av administrativ prissättning det sista året skulle producentpriserna kunna sänkas. Ersättningen bör betalas ut av budgetmedel.

Vi ser dock från folkpartiet så stora fördelar med att en omläggning av jordbrukspolitiken får en bred politisk förankring, att vi i denna motion inte kommer att ställa yrkande om att den permanenta arealersättningen nu införs. Regeringen har föreslagit ett temporärt arealbidrag av annan konstruktion under omställningstiden med 1 100 kr. resp. 1 000 kr. per ha i bidrag under åren 1990/91 och 1991/92. Vi kommer under dessa år att förnya ansträngningarna för att få en riksdagsmajoritet för en övergång till generell arealersättning. Vi räknar med att det stora intresse som numera finns hos lantbrukare inom mellanbygd och skogsbygd för generell arealersättning – trots att LRF har låst sig hårt emot det – kan ha berett marken för förslag i vår riktning. Vi vill avsluta argumenteringen i denna del med att citera Hans-Erik Uhlén, forskningsledare vid SLU och numera även forskningschef inom LRF: "Det bästa system man kan kombinera en inhemsk avreglering med, är en generell arealersättning, ty den är fullständigt neutral till vilken produktionsinriktning en lantbrukare än väljer." I avvaktan på att tiden blir mogen för att införa en generell arealersättning föreslår vi att ovan nämnda anslag för landskapsvården utökas med 50 milj. kr. per år att utgöra 150 milj. kr. för budgetåret 1990/91 och 250 resp. 300 milj. kr. för de därpå följande åren. (Vi vill också erinra om att folkpartiet i januari föreslog höjningar av en rad naturvårdsanslag, bl.a. det s.k. NOLA-stödet som har betydelse i detta sammanhang.)

I samband med avregleringen och marknadsanpassningen föreslår regeringen förändring av vissa lagar. Den s.k. *skösellagen* föreskriver i dag att lantbrukare inte får ta mark ur jordbruksproduktion utan tillstånd av lantbruksnämnd. LAG föreslog att lagen skulle ändras så att lantbrukarna i fortsättningen endast behövde anmäla att de önskade ta viss areal ur jordbruksproduktion för att plantera skog eller för annat ändamål. Önskade myndigheten förhindra omställningen skulle den vara skyldig att inom 3 månader redovisa detta och inleda förhandlingar om inlösen av marken eller betalning för fortsatt önskad hävd. Om myndigheten inte hörde av sig inom föreskriven tid skulle lantbrukaren vara fri att förändra.

I propositionen föreslås normaltiden utsträckt till 8 månader och när särskilda skäl ur naturvårdssynpunkt föreligger till 12 månader. Som motiv här till har anförts att det kan vara nödvändigt att kunna besiktiga den aktuella

marken under sommartid. Vi anser dock i folkpartiet att det för normalfallet är tillräckligt med de 3 månader som LAG föreslagit.

I propositionen föreslår regeringen vidare att den statliga regleringen av verksamheterna vid Svenska konservkontrollens råd, Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg (KMÄ) och Svensk matpotatiskontroll (SMAK) upphör. Vi har ej något att invända mot detta.

Men i samband med att den statliga medverkan i KMÄ avvecklas anser vi att det bör lagstiftas om att alla ägg som saluförs i butiker skall vara genomlysta och utsatta för samma kvalitetskrav som hittills. Det finns annars risk för att producenter av kostnadsskäl låter bli att kontrollera och sortera bort ägg av sämre kvalitet. Då ökar risken för salmonella. För några år sedan dog 26 personer i England av salmonella och i de flesta länder finns i dag kontrollkrav.

En sådan lagstiftning ligger också i linje med den tvingande salmonella-kontroll vi har i vårt land för foderproduktion och kycklinguppfödning. Man kan också jämföra med lagstiftning som innebär att kött ej får säljas i butiker utan att vara veterinärbesiktigat och att mjölk ej får säljas utan att vara pastöriserad.

Okontrollerade ägg bör som nu få försälas utanför butiker, t.ex. på bondgårdar, vid dörrknackning och vid torgstånd som s.k. sprättägg.

7.2 En socialt acceptabel omställning

Lantbrukarna går in i omställningen med en svag ekonomi beroende på en långvarig otillfredsställande lönsamhet. Som vi tidigare påpekat har det kostat ca 3 miljarder kronor per år sedan 1985 att lyfta ut överskottsproduktionen på världsmarknaden. Enligt riksdagsbeslut nämnda år har lantbrukarna kollektivt betalat huvuddelen av denna kostnad. Den totala ersättning som lantbrukarna under dessa år har kunnat uppbära för eget arbete och som ränta på eget kapital har uppgått till 3–4 miljarder kronor per år. Om lantbrukarnas kollektiva del av förlusterna på överskottsexporten legat i storleksordningen 2 miljarder kronor per år kan inte lönsamheten ha varit tillfredsställande. Det är också vad riksrevisionsverket i en undersökning 1989 konstaterat. Enligt denna beräkning var lönsamheten ca 40% för låg i jordbruket. Timersättningen till lantbrukarna för eget arbete låg på ca 17 kr. Det är enbart genom att ha arbetat betydligt fler timmar per år än befolkningen i genomsnitt som lantbrukarna har klarat sig ekonomiskt. I mer än vart tredje jordbruk har man under senare år kvittat tjänsteinkomster mot underskott i jordbruk.

Ovanstående fakta visar att en omläggning av jordbrukspolitiken är nödvändig inte minst med hänsyn till lantbrukarnas ekonomiska situation. Men när spelreglerna ändras måste vi vara medvetna om det svaga utgångsläget. Paradoxalt nog har den dåliga lönsamheten i jordbruket inte hindrat att en huvuddel av lantbrukarna fortfarande har en acceptabel fördelning mellan eget kapital och lanat, dvs. har en hygglig ekonomi. Men det egna kapitalet är ofta frukten av generationers idoga arbete och sparande, och sedan har vår höga inflation förändrat det i nominella tal. Utan ett rejält eget kapital gårdet i dag inte att på heltid driva jordbruk, men i detta avseende finns det ingen skillnad mot annat kapitalkrävande småföretagande.

I LAG förelåg en skillnad i attityden till hur uttrycket "socialt acceptabel omställning" skulle förstås. Företrädarna för socialdemokraterna såg här endast en skyldighet för staten att förhindra, att de lantbrukare som etablerat sig på 1980-talet och som inte klarade omställningen, skulle gå i konkurs. Andra, bl.a. företrädaren för folkpartiet, la i nämnda uttryck in en strävan att skapa övergångsförutsättningar som kunde bidra till att jordbruket så långt det är möjligt besparas kapitalförluster.

Regeringen har i propositionen vidhållit den socialdemokratiska inställningen från LAG. Enligt vår uppfattning har staten efter att ha kraftigt reglerat jordbruksnäringen under 1900-talet ett ansvar för att jordbruket klarar omställningen. Ingemar Haraldsson talar i den tidigare nämnda uppsatsen om ett tyst samhällskontrakt mellan staten och lantbrukarna som staten inte kan bryta utan att hålla lantbrukarna skadeslösa.

Regeringsföreträdarna i LAG hävdade att *priset på den svenska åkerarealen* är för högt. Vi delar inte den uppfattningen. Den genomsnittliga prisnivån har under 1980-talet legat på 20 000 kr./ha, i Danmark är den mer än dubbelt så hög och i länder på kontinenten 3-4 gånger högre. Regeringens inställning till arealpriserna har resulterat i ett förslag att vid gårdsöverlåtelser efter den 1 juli 1991 skall den nye ägaren inte få del av det temporära arealbidraget, utan detta skall följa den gamle ägaren perioden ut.

Folkpartiet har en annan uppfattning. Det kommer enligt vår mening att försvåra villkoren för den grupp lantbrukare som av ekonomiska skäl, eller på grund av att de inte är lämpade som fria företagare, måste avveckla sina jordbruk. Att en lantbrukare som avvecklar sitt jordbruk skall fortsätta att ha kvar intäkter av detta måste dessutom komplicera beskattningen.

Men det är önskvärt att prisutvecklingen på jordbruksfastigheter som på andra fastigheter hålls nere. Den slopade kvittningsrätten kommer att minska intresset för jordbruksfastigheter från vissa grupper. För att andra intressenter skall komma till och omsättningen på jordbruksfastigheter öka, bör professor Sören Wibes utredning – med förslag att avskaffa förvärvsprövning för fysiska personer – leda till riksdagsbeslut. Men vi får anledning att återkomma till den frågan. Den omfattas inte av den nu aktuella propositionen.

Regeringen föreslår i propositionen vidare ett *startstöd till jordbrukare* som etablerar sig efter den 1 juli 1990 i form av ett räntebidrag till lån på högst 5% under längst 5 år. Motsvarande stöd borde kunna tillfalla dem som etablerat sig på 1980-talet och för vilka den kvittningsrätt som kommer att avvecklas varit en förutsättning för att bygga upp företaget.

Budgetåret 1990/91 hamnar mellan det gamla jordbrukspolitiska beslutet från 1985 som omfattar fem år och tiden fram till den 1 juli 1990 och den nya politiken som inleds den 1 juli 1991. I en kommittémotion från folkpartiet i januari 1990 yrkade vi på att nämnda år skulle läggas till den gamla femårsperioden och att de gamla bestämmelserna skulle tillämpas. Det skulle bl.a. ha inneburit att regeringen under våren 1990 hade lagt en särskild prisregleringsproposition för jordbruksåret 1990/91.

Nu har regeringen valt att i stället ta in bestämmelser för det aktuella året i propositionen om den nya jordbrukspolitiken. Vi får acceptera detta eftersom det nu är omöjligt att bryta ut 1990/91 till en särskild proposition. Där-

emot kan vi inte acceptera att regeringen inte på föreskrivet sätt initierat förhandlingar om jordbrukets kostnadskompensation under statens jordbruksnämnds ledning. Enligt uppgifter från LRF var tid utsatt för förhandling men eftersom den råkade inträffa under den tid landet saknade regering lät generaldirektören för statens jordbruksnämnd meddela att det ej längre fanns någon som gav mandat till förhandlingar. Därmed inställdes dessa och ny tid har sedan inte utsatts. Näringen och konsumentdelegationen har skriftligen redovisat sina förslag och regeringen har i propositionen lagt sitt. Det är för folkpartiet som enskilt riksdagsparti omöjligt att ta ställning till om regeringens förslag är skäligt och väl avvägt. Vi yrkar därför att regeringen snart ger jordbruksnämnden i uppdrag att kalla till sedvanliga förhandlingar för att parterna om möjligt skall kunna enas om såväl kostnadskompensationens storlek som hur den med hänsyn till GATT-avtalet skall läggas ut.

Det känns inte bra att tvinga jordbruket in i en påfrestande omställning utan att bordet från tidigare jordbrukspolitiska beslut är avdukat. Regeringen bör få i uppdrag att senast under hösten 1990 informera riksdagen om utgången av förhandlingarna.

För de lantbrukare som etablerat sig på 1980-talet och inte klarar omställningen är regeringen som tidigare framhållits beredd att ta ett särskilt ansvar. Men inte heller denna utfästelse är särskilt långtgående. Om ett lantbruksföretag skall rekonstrueras kommer staten att kräva "att samtliga större fordringsägare medverkar genom eftergift av fordringar". De enda oprioriterade fordringsägare av betydelse som brukar återfinnas i dessa sammanhang är lantmännenföreningar, spannmålshandlare och bygdekvarnar som sålt foder, utsäde, handelsgödsel m. m. på kredit tills resultatet av produktionen är klart. Banker och maskinhandlare har i regel säkerheter för sina fordringar och de har därmed ej någon orsak att skriva ned dessa. Lantmännenföreningarna – som har ca 80% av marknaden och en soliditet på ca 35% – kan möjligen klara påfrestningen om inte alltför många lantbrukare hamnar på obestånd. Men den privata delen – som består av ca 200 företag varav ett dominerande – med låg soliditet kommer inte att klara en sådan situation.

Regeringens förslag är något cyniskt. Samtidigt som man i olika sammanhang framhåller vikten av en fungerande konkurrens även inom jordbrukssektorn lägger man fram förslag som i första hand kommer att knäcka de företag ekonomiskt som konkurrerar med jordbrukskooperationen. Företagen i insamlings- och förädlingsledet har också måst anpassa sig till den reglerade jordbrukspolitiken. De står nu med en stor överkapacitet i form av silor m. m. som saknar alternativvärde och personal som är kostsam att avveckla. Då vill regeringen på något sätt döma dem medskyldiga till den förda politiken. De skall svara för den del av omställningskostnaden som deras kunder inte klarar av. Vi kan från folkpartiets sida inte medverka till att utkräva ett sådant ansvar.

Sammantaget vill vi framhålla att det primära för att en omställning av jordbruket skall kunna betecknas som socialt acceptabel är att kapitalförluster i görligaste mån undvikas. Då kommer också antalet lantbrukare som hamnar på obestånd att bli litet.

För att klara denna målsättning fordras handfasta övergångsåtgärder och, som regeringen föreslår, en kontinuerlig uppföljning av utvecklingen med nya beslut när sådana är nödvändiga.

7.3 Övergångsåtgärder

Mot. 1989/90

Jo56

För att producentpriserna så snart som möjligt efter det att omställningen inlets och prisbildningen släppts fri skall stabilisera sig på en nivå som täcker produktionskostnaderna, måste särskilda åtgärder vidtagas för att eliminera de stora överskotten vi har på spannmål och mjölk, ca 30% resp. ca 10%. Om vi enbart överlämnar till marknaden att eliminera överskotten så kommer lantbrukarna att få vidkännas stora kapitalförluster. De kommer att under lång tid producera till förlustpriser, och sedan kommer produktionsinskränkningen att i huvudsak drabba skogs- och mellanbygd som har sämst förutsättningar. Det vore olyckligt ty det är i dessa områden som det öppna landskapet är som mest sällsynt och det är där som det är svårast att få fram alternativsysselsättning.

För *spannmålsodlare* som är villiga att varaktigt ta areal ur livsmedelsproduktion har regeringen föreslagit ett differentierat *omställningsstöd*. Det finns ej praktiska möjligheter att omgående gå över till annan produktion på all spannmålsareal – ca 500 000 ha – som behöver tas ur spannmålsproduktion. Efter hand som det blir möjligt kan lantbrukarna erhålla ett *anläggningsstöd* som hjälp att finansiera annan odling. Plantering av löv-, barr- och energiskog står i viss omfattning redan nu till buds. Längre fram kan vi även räkna med annan energiproduktion och fiberproduktion. Man kan också få stöd för att anlägga våtmarker på åkerareal. Det motiveras såväl av hänsyn till flora och fauna som av behovet av våtmarker för filtrering av näringsämnen från avvattnad åkermark. Folkpartiet har tidigare i årets miljömotion framfört krav på stöd för anläggande av våtmarker.

Vi samtycker till regeringens förslag i dessa delar men önskar framhålla att justering av villkoren kan bli nödvändig för att få den eftersträlvade avslutningen. Det har vissa år visat sig nödvändigt även för de trädesprogram som hittills tillämpats för att minska spannmålsöverskotten. Vi tror dock att de lantbrukare, som har möjlighet att ta areal ur spannmålsproduktion, såväl av krismedvetande som av solidaritetsskäl, kommer att göra det. Ersättningen är liksom trädesersättning differentierad efter åkermarkens godhetsklass. Vi anser från folkpartiet att omställningsersättningen behöver justeras om inte minst hälften av den areal som anmäls återfinns i slättlandskap. Och vidare att anläggningsersättningen behöver justeras om inte huvuddelen av den skogsplantering som kommer att företas avser lövskog.

För att överskottsspannmål ej skall överlagras och öka problemen med avsättningen följande år, förbinder sig staten att till ett "golvpris" om 1.15 kr./kg för budgetåret 1991/92 och 1.00 kr. respektive 0.90 kr. för de två efterföljande åren lösa in spannmål för export. Det är dock inte möjligt att utan förlust producera spannmål till inlösenpriserna. Därför kommer de som inte får avsättning för sin spannmål inom landet att stimuleras att gå med i omställningsprogrammet.

För att anpassa *mjölkproduktionen* till efterfrågan i landet förlängs möjligheterna för producenter som fyllt 60 år att få "mjölkpension" fram till 65 år. Vidare anvisar regeringen 360 milj. kr. för export av det nötkött som åstadkommer överskott vid reducering av kostammen. Vi tillstyrker även dessa förslag.

De åtgärder som ovan redovisats syftar till att så snabbt som möjligt skapa balans mellan produktionen och konsumtionen i landet. Men även vid balans har vi behov av *utbytesimport/export* för att konsumenternas krav på ett varierat utbud skall kunna tillgodoses.

Sänker man ambitionen att vårt svenska jordbruk under en femårig omställningstid relativt exklusivt får tillgång till den svenska marknaden genom ett bevarat gränsskydd uppkommer utrymme för en variation genom import. Men då räcker det inte med att ta 500 000 ha ur en livsmedelsproduktion som vi bedömt tangerar gränsen för det som är möjligt och eftersträvanvärt. Efter femårsperioden räknar vi med att de fortsatta GATT-förhandlingarna har lett fram till ett internationellt jordbruk med världsmarknadspriser som mer återspeglar faktiska produktionskostnader. Då kan svenska råvaror som förädlats i landet finna nya exportnischer som kvalitetsprodukter.

Regeringen tar inte upp behovet av *utbytesimport/export* i propositionen. På kött har vi i dag balans men det pågår en omfattande import av bakdelar och export av framdelar där införelavgifter används som exportpremier. Vi föreslår att statens jordbruksnämnd får i uppdrag att utforma ett system för *utbytesimport/export* och att regeringen återkommer med en redovisning härav. För att inte bygga upp en ny omfattande statlig administration bör jordbruksnämnden i detta sammanhang kunna fördela vissa uppgifter på de branschföreningar som finns på området. Om vi inte kan skapa förutsättning för en fortsatt fungerande *utbytesimport/export* riskerar vi att gränsskyddet under omställningsperioden får ligga på en så hög nivå att import förhindras. Därmed minskas variationen i varuutbudet.

Regeringen föreslår en reduktion av *oljeväxtodlingen* med ca 1/3 från nuvarande 170 000 ha. Av dagens odling utvinns vi ca 130 000 ton vegetabilisk olja varav ca 40 000 ton används i landet och resten exporteras. Denna export finansieras med avgifter som tas ut på en lika stor import av vegetabiliska oljor av andra kvaliteter. Vidare erhåller vi av oljeväxterna ett rapsmjöl som genom inhemsk växtförädling numera i sin helhet kan användas av vår foderindustri där den ersätter tidigare importerat proteinfoder. Den miljövänliga vegetabiliska oljan har börjat levereras till bl.a. skogs- och gruvnäringen som i dag förbrukar stora mängder mineraloljor.

Vi anser inte från folkpartiets sida att det därmed finns skäl att nu reducera *oljeväxtodlingen* med ca 60 000 ha. Det pågår på detta område liksom för potatisen ett intensivt förarbete för att finna nya avsättningsområden. Potatisodlingen anser regeringen skall ligga kvar på nuvarande nivå under omställningstiden. Eftersom potatis och oljeväxter är lika värdefulla som grödor med hänsyn till växtföljd, bör därför även oljeväxterna få behålla sin areal under omställningstiden.

När de halvstatliga regleringsföreningarna avvecklas den 1 juli 1991 kan det föreligga ett sammanlagt överskott i kassorna på ca 500 milj. kr. Ett behov som skulle kunna täckas av detta överskott finns hos fonden för *skördeskadeskyddet*.

Riksdagen beslöt 1988 att befria staten från ansvaret för *skördeskadeskyddet* och lägga över detta på näringen. Staten förband sig i det sammanhanget att medverka till att en fond byggs upp under en tioårsperiod av regleringsmedel till 500 milj. kr. i 1987/88 års penningsvärde. För närvarande finns ca

350 milj. kr. i fonden, i huvudsak medel som fanns i det gamla statliga skördeskadeskyddet. Eftersom regleringsmedlen på sikt kommer att försvinna anser vi att fonden för skördeskadeskyddet bör få medel om det föreligger överskott i regleringskassorna.

Jordbruksregleringen har skapat en omfattande statlig administration. Kostnaderna för att hålla i gång departement, lantbruksstyrelse, jordbruksnämnd, lantbruksnämnder m.m. uppgår i år till ca 450 milj. kr. Det innebär att kostnaden för den statliga byråkratin uppgår till 10–15% av den totala ersättningen till bönderna för nedlagt arbete. Någon motsvarighet för andra näringsgrenar finns inte.

Ett marknadsanpassat jordbruk kommer i väsentlig grad att minska behovet av denna omfattande administration. Att lantbruksnämnderna skall upphöra att vara fristående länsorgan och inlemmas i den övriga länsförvaltningen har redan beslutats. Men ytterligare rationaliseringar är möjliga och nödvändiga. Utredning pågår om sammanslagning av lantbruksstyrelsen och statens jordbruksnämnd, och om att koncentrera all offentlig rådgivning till lantbrukscentra vid länens lantbruksskolor.

Trots behovet av att under omställningstiden noga kunna följa utvecklingen, bör en minskning av personalen genast kunna inledas. Den personal som friställs är väl kvalificerad för att täcka behov som finns inom tjänstesektorn och torde därför ha lätt att skaffa nya jobb.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen med ändring i propositionens förslag beslutar om sådan ändring i lagen om skötsel av jordbruksmark att den föreslagna attamånadersgränsen för normalfallet ändras till en tremånadersgräns.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av lagstiftning om kvalitetskrav på ägg som saluförs i butik.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att vid överlåtelse av fastighet det temporära arealstödet skall övergå till nye ägaren.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjlighet till räntestöd även för nystartad som är beroende av kvittningsrätt.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förhandlingar om kostnadskompensation för budgetåret 1990/91.

6. att riksdagen avslår förslaget att göra handelsföretag ansvariga vid rekonstruktion av lantbruksföretag.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att minst hälften av den spannmålsareal som tas ur produktion skall utgöras av mark i slättbygd.

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att huvuddelen av nyplantering av skog utgörs av lövskog.

9. att riksdagen begär att regeringen under nästa budgetår skall återkomma till riksdagen med förslag till system för utbytesimport/export.

Mot. 1989/90
Jo56

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behållen areal under omställningstiden för oljeväxtodlingen.

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om medelstillskott till fonden för skördeskadeskyddet.

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om minskning av den administrativa personalen inom jordbruket.

13. att riksdagen för budgetåret 1990/91 under fjortonde huvudtiteln för Landskapsvårdande åtgärder anslår 50 milj. kr. mer än regeringen föreslagit eller således 150 milj. kr. och som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en motsvarande höjning de bägge följande budgetåren.

Stockholm den 8 maj 1990

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Daniel Tarschys (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Anne Wibble (fp)

Bengt Rosén (fp)

